

Viite: TuVE 12 2017

Lausunto Tulevaisuusvaliokunnalle 16.3.2017

Lausunnon antaja: Kasvatustieteen dosentti Arto O. Salonen, Helsingin yliopisto

Mitkä ovat kestävän kehityksen haasteet ihmisen arjen näkökulmasta ja miten ne ratkaistaan?

1. Arvojen mukainen käyttäytyminen on vaivalloista ja kallista

Suomalaiset haluavat olla ratkaisijoita elämän edellytysten säilyttämiseksi tuleville sukupolville. Ratkaisijan roolissa oleminen koetaan kuitenkin työlääksi. Se myös maksaa enemmän kuin pitäytyminen epäeettisemmissä arkisissa valinnoissa. Myrkkujen käyttö maataloudessa, päivittäistavaroiden valmistus kaukomailla ja epäreilut tuotevalmistusketjut ovat yhä useampia suomalaisia häiritseviä asioita. Tiedostaminen lisääntyy kuukausi kuukaudelta. Niiden puolella ei seistä, mutta omaan arkeen sopivan vaihtoehdon löytäminen on vaivalloista ja tulee kalliiksi.

Koko kuvan hahmottaminen on vaikeaa. Kansalaisten tulisi pystyä hahmottamaan selkeämmin millaisiin ketjuihin he liittävät omaa elämäänsä erilaisilla arkisilla valinnoilla.

Globaalin talouden mukanaan tuomia monimutkaisia tuotevalmistusketjua, joihin jokapäiväisillä kulutusvalinnoillamme liitymme, avaa Säilöttyjä unelmia -elokuva. Tölkillinen raviolia suomalaisesta supermarketista saa koko planeetan värähtämään. Sen vehnä tulee Ukrainasta, tomaatit Portugalista, naudat Puolasta, siat Tanskasta, kananmunat Ranskasta, oliivit Italiasta, mausteet sieltä ja tuolta, tölkin tina brasilialaiselta avolouhokselta, rautamalmi kaivoksesta jostakin, etiketin paperiin tarvittavat puut jostakin ja painovärit kemiantehtaasta. Lisäksi jokaiseen työvaiheeseen tarvitaan energiaa, joka voi olla tuotettu eri tavoin – puhtaammilla tai likaisemmilla tavoilla

Politiikkatoimin voidaan varmistaa paikallisen tuotannon elinvoimaisuutta. Julkisten hankintojen eettisyyteen voitaisiin paneutua samaan tapaan kuten esimerkiksi Hollannissa tehdään. Vastuulliset teknologiahankinnat, myrkyttömän maatalouden tuotteet ja reiluihin periaatteisiin sitoutuminen viestisi kansalaisille uudesta normaalista. Normaalina pitäisi olla sen, että kaikki kauppa on eettisesti ryhdikästä. On sääli, että tarvitsemme reilun kaupan brändejä

2. Uskomukset siitä kuinka maailma toimii ja miten ihmisen elämä osaksi muuta todellisuutta asettuu

Suomalaisessa yhteiskunnassa tavoitellaan peruseriaatteiltaan samoilla keinoilla hyvinvointia kuin sotien jälkeen. Hyvinvoinnin on ajateltu lisääntyvän nopeutta parantamalla. Kansalaisten kokemus on yhä voimallisemmin se, että juostaan taas tänä vuonna kovempaa kuin viime vuonna. Suoritetaan enemmän ja nopeammin.

Seuraava hierarkia on väistämättömästi tosi. Sen mukaan talous asettuu ihmisen välineeksi ennen kaikkea perustarpeiden tyydyttämistä varmistamaan. Sen sijaan itsessään arvokkaita asioita ovat elämän edellytyksistä huolehtiminen ja ihmisoikeuksista periksiantamattomasti kiinni pitäminen.

- i. Ilman ekologista perustaa ei ihmisyhteisöä voi olla olemassa.
- ii. Ilman ihmisyhteisöä ei taloutta voi olla olemassa.
- iii. Talous on luonnonvaroihin ja ihmisen panoksiin perustuva ekososiaalinen prosessi.

Päivän politiikan seuraaminen jättää monen kansalaisen sellaisten uskomusten varaan, että talouskasvu on itsessään arvokas asia. Kaikki kansalaisuuteen kytkeytyvä pitäisi pistää palvelemaan talouden kasvattamista. Haasteena ovat voimattomuuden kokemukset.

Haaste on siinä, että huomio kiinnittyy vauhtiin, vaikka suunnan varmistaminen olisi tärkeämpää. Kiire lisääntyy ja yhä useampi meistä kokee riittämättömyyttä. On epätaloudellista kaventaa ihmisen ylivertainen kapasiteetti kapea-alaisen ja lyhytnäköisen hyötyajattelun palvelukseen. On jo nähtävissä, että maksamme lyhyen aikavälin hyödyntavoittelun laskua yhä lisääntyvinä varhaiseläkkeinä ja pitkäaikaisina työuupumuspoissaoloina. Ihmismieli ei kestä sitä, että ihmisarvo latistuu objektiivisesti mitattaviksi numeroiksi.

Hyvinvointiloikan onnistumista osoittaisi se, että uuteen aamuun herättäisiin elämänpolte sisällä. Se tulee siitä, että oma oleminen tekeminen palvelee jotakin arvokasta päämäärää. Nyt sellaista pohdintaa ei ole - on vain puhetta nopeuden tarpeellisuudesta.

Politiikan tulisi tehdä suurempia kysymyksiä siitä, mitä hyvä elämä nykyaikaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa voisi olla. Vaihtoehtoisten tulevaisuuksien tunnistaminen on ensiarvoista. Materiaalisiin elämän päämääriin satsaaminen on yhteydessä häiritseväksi koettuun kiireeseen, yksinäisyyteen, masentuneisuuteen ja ekologisesti kestävämmään käyttäytymiseen. Suurten kysymysten sijasta elämä pirstaloituu pienten asioiden parissa hääräämiseksi – pieneksi tarinaksi. Elämä valuu sormien lävitse, sillä se kuuluu sellaisten asioiden parissa, joita emme kuitenkaan loppujen lopuksi pidä tärkeinä

Monissa yhteisöllisissä kulttuureissa köyhyydeksi mielletään se, ettei ole yhteyttä toisiin ihmisiin, joiden kanssa jakaa elämän iloja ja suruja. Rikkaus puolestaan perustuu ihmissuhteiden antamaan voimaan. Erilaisten ihmisten kohtaava läsnäolo tuottaa kokemuksia, jotka rakentavat hyvinvointia ja auttavat kurkottamaan uuteen. Arkea kannattelee yhteenkuuluminen, jota luottamus pitää yllä.

3. Merkitys omalle olemassaololle

Hyvinvointiyhteiskunnassa ihmiset eivät ole toisistaan riippuvaisia säilyäkseen hengissä. Ruoan, juoman, asunnon ja energian saanti on monille itsestään selvää. Olemme irti toisistamme, ennen meitä eläneistä ja myös jälkeläisistämme. Irrallisuuden kokemuksia voimistaa kulttuuriimme kuuluva yksilöllisen pärjäämisen ihannointi. Se ilmenee esimerkiksi vanhempien ylpeytenä lasten selviytymisestä yksin jo muutaman vuoden ikäisinä.

Yhteisöllisyyttä syrjäyttävä yksilökeskeisyys ja ihmisten välinen kilpailu on uhka koetulle hyvinvoinnille. Kerta kerran jälkeen häviäminen tekee kipeää. Hyvinvointiyhteiskunnassa ihmisen suurin vihollinen ei enää

ole nälkä tai kulkutauti vaan merkityksettömyyden, mitättömyyden ja arvottomuuden kokemus. Se tuottaa osattomuutta ja syrjäytymistä.

Elämän tärkeimmät asiat ovat niitä, joita on vaikea mitata numeroilla. Jos politiikasta saadaan vähemmän numeroilla ohjautuvaa, herää sen kiinnostavuus. Se ruokkii aktiivista kansalaisuutta ja vahvistaa demokratiaa.

Ilman liittymisen ja kuulumisen kokemuksia ihmisen henkiset perustarpeet eivät tyydyty, sillä ihminen on olemukseltaan sosiaalinen olento. Pahimmillaan tuntuu kuin olisimme yksin maailmankaikkeudessa – syrjässä, sivussa ja vieraina. Vastuuttomuus valtaa alaa, sillä millään ei ole paljoakaan väliä.

Helsingissä 16.3.2017

Arto O Salonen, dosentti, tutkimusjohtaja